

Nr 258.

Av herr Gränebo m. fl. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående omorganisation av hushållningssällskapen
m. m.

I proposition nr 76 har Kungl. Maj:t framlagt förslag till omorganisation av hushållningssällskapen m. m. Frågan om hushållningssällskapens omorganisation har sedan flera år tillbaka varit aktuell. Vid 1944 års riksdag blev den föremål för ett principbeslut av statsmakterna men den har icke sedan kunnat bringas till en definitiv lösning, emedan den ansetts stå i nära sammanhang med frågan om de allmänna riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik, vilken fråga i sin tur varit föremål för utredning genom 1942 års jordbrukskommitté. Då denna utredning numera slutförts och proposition på grundval av densamma förelagts riksdagen, har chefen för jordbruksdepartementet åter tagit upp frågan om hushållningssällskapens organisation och, som nämnts, förelagt riksdagen proposition i ärendet.

Genom den i propositionen angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik föreslagna uppdelningen av arbetsuppgifter mellan de nya rationaliseringsorganen på jordbrukets område och hushållningssällskapens har frågan om de sistnämnas organisation och verksamhet kommit i ett delvis annat läge än tidigare, framhåller departementschefen. Enligt den nämnda propositionen skola de föreslagna nya lokala rationaliseringsorganen, benämnda lantbruksnämnderna, handlägga ärenden rörande jordbrukets yttre och inre rationalisering, medan hushållningssällskapen skola handlägga ärenden rörande jordbrukets driftsrationalisering jämte som hittills upplysnings- och undervisningsverksamhet på jordbrukets område.

Om de föreslagna nya rationaliseringsorganen komma att upprättas och om den gränsdragning, som förutsättes skola ske mellan dessa och hushållningssällskapen, blir verklighet, komma de senares verksamhetsområden att inskränkas i rätt betydande omfattning. Departementschefen anser emellertid att trots detta sällskapen komma att få hand om många och betydelsefulla arbetsuppgifter, däribland nya sådana. Bland dessa lägger departementschefen särskilt stor vikt vid frågor rörande jordbrukets fortsatta mekanisering.

Det är givet, att driftsrationaliseringen utgör ett mycket viktigt och betydelsefullt arbetsområde, där hushållningssällskapen framdeles liksom hit-

tills kunna göra stora insatser för jordbrukets utveckling. Särskilt den fortsatta mekaniseringen av jordbruket kommer här att erbjuda hushållningssällskapen ett stort och rikt arbetsfält. Med den arbetskraftsbrist, som nu råder, kommer mekaniseringen att i framtiden få ännu större betydelse än hittills.

På grund av de för den enskilde jordbrukaren relativt höga kostnaderna för maskinanskaffningen i förhållande till möjligheten att på ett ekonomiskt effektivt sätt utnyttja maskinerna är det önskvärt, att den gemensamma maskinanvändningen utvecklas inom det mindre eller medelstora jordbruket. För att så skall kunna ske torde det bli nödvändigt att hushållningssällskapen medverka, så att denna gemensamma användning av maskiner planlägges under sakkunnig ledning.

Vi kunna icke dela departementschefen uppfattning, att verksamheten rörande den inre rationaliseringen för framtiden icke bör tillhöra hushållningssällskapens arbetsområde. Departementschefen har motiverat sin ståndpunkt därmed, att det råder ett intimt samband mellan den yttre och den inre rationaliseringen. Givetvis råder det ett samband mellan dessa båda former av rationaliseringsåtgärder, men enligt vår mening är sambandet mellan den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen vida större. Hushållningssällskapens planläggning av åtgärder för täckdikning, nyodling och liknande åtgärder ge hushållningssällskapen regelmässigt osökta tillfällen till kontakt med olika jordbrukare för planläggning av driftsförbättringar, vilka naturligtvis i betydande utsträckning äro starkt beroende av bland annat grundförbättringsåtgärder av olika slag, liksom för upplysnings- och undervisningsverksamhet. Om man bryter den nuvarande ordningen på detta område, skulle detta helt säkert komma att vålla stora olägenheter för jordbrukarna. Man kan ej heller se bort från den kostnadskrävande och även ur andra synpunkter olämpliga dubbeluppsättning av befattningshavare med likartade arbetsuppgifter, som en utbrytning av på hushållningssällskapen nu ankommande arbetsuppgifter på den inre rationaliseringens område skulle innebära. Med hänsyn till dessa förhållanden anse vi starka skäl tala för att hushållningssällskapen även för framtiden böra ha den inre rationaliseringen om hand med undantag för bostadsförbättringsverksamheten, som lämpligen torde böra omhänderhas av de organ, som skola sköta den yttre rationaliseringen.

Enligt de av 1944 års riksdag godkända riktlinjerna för hushållningssällskapens upplysnings- och undervisningsverksamhet skulle denna verksamhet omfatta även det husliga arbetet. På denna punkt förutsätter departementschefen en ändring av 1944 års beslut. Med hänvisning till förslag, som framlagts av 1941 års befolkningsutredning uttalar departementschefen att genom det samband som finnes mellan den av hushållningssällskapen på lanthushållningens område bedrivna konsulentverksamheten och den verksamhet av liknande slag, som bedrivs av landstingen, är det lämp-

ligt att hela denna verksamhet sammanföres under gemensam ledning och att denna ledning bör utövas av landstingen. Förslag härom kommer senare att föreläggas riksdagen av chefen för socialdepartementet.

Vi anse emellertid icke att skälen för att företaga en sådan överflyttning till landstingen av hemkonsulentverksamheten äro tillräckligt starka. Där-
emot kunna väsentliga skäl anföras som motivering för att hushållnings-
sällskapen fortfarande böra ha denna verksamhet om hand. Det må sålunda
erinras om att hushållningssällskapen ha en relativt intim kontakt med
befolkningen inom samhällen och på rena landsbygden samt att vissa av
de större städer, som icke deltaga i landsting, omfatta betydande lands-
bygdsområden, vilka sålunda icke ingå i något landstingsområde, men där-
emot i vederbörande hushållningssällskaps arbetsområde. Om hemkon-
sulentverksamheten överföres till landstingen, kan man befara, att den-
samma i alltför hög grad kommer att anpassas efter förhållandena å tät-
orterna och inriktas på att i första hand tillgodose dessas speciella intres-
sen. Det bör också i detta sammanhang påpekas, att landsbygdshushållens
karaktär av producenthushåll ställer andra problem i förgrunden beträf-
fande hemkonsulentverksamheten på landsbygden än motsvarande verk-
samhet i tätorterna. Man bör inte heller underskatta vikten av det samar-
bete, som kan och bör etableras mellan hemkonsulenterna och andra till
hushållningssällskapen knutna konsulenter på jordbrukets område. Detta
samarbete underlättas om hemkonsulenterna också äro knutna till hushåll-
ningssällskapen. Det synes inte heller uteslutet att ett gott samarbete mel-
lan hushållningssällskapen och landstingen kan uppnås även på andra vä-
gar än genom landstingens formella övertaganden av verksamheten. Inom
Göteborgs och Bohus län har således för ändamålet bildats en särskild
hemvårdsnämnd med representanter för bland annat de nämnda organi-
sationerna.

Ifråga om hemkonsulentverksamheten bör således enligt vår mening riks-
dagen stå fast vid sitt principbeslut av år 1944.

Beträffande ledningen av hushållningssällskapen ansluter sig chefen för
jordbruksdepartementet till principbeslutet vid 1944 års riksdag, enligt vil-
ket hushållningssällskapen själva samt landstingen skola utse vardera fyra
ledamöter i sällskapens förvaltningsutskott. Ordförande i förvaltningsut-
skottet, vilken även skall fungera som ordförande i sällskapet, utses av
Kungl. Maj:t, varjämte sekreteraren i sällskapet samt den föreslagna nya
lantbruksnämndens främste tjänsteman, lantbruksdirektören, skola vara
självskrivna ledamöter.

I fråga om sättet för utseende av ordförande samt självskrivningen för
de båda tjänstemännen, därest lantbruksnämnder komma att inrättas, ha
vi intet att erinra. Däremot kunna vi icke godkänna den principen, att
landstingen skola äga rätt att utse ledamöter i hushållningssällskapens för-
valtningsutskott. Det förekommer väl icke på något annat område att en

institution äger rätt att utse ledamöter i styrelsen för en annan institution utan att de på detta sätt utsedda styrelseledamöterna ens behöva vara medlemmar av den institution, i vars ledning de placeras. Denna tanke torde också vara främmande för svensk rättsuppfattning och strider i varje fall mot de principer, enligt vilka de frivilliga föreningsrörelserna äro uppbyggda. Det finns inte heller enligt vår mening några sakskaäl, som skulle kunna anföras för en sådan ordning, som chefen för jordbruksdepartementet här föreslår, låt så vara att han kan stödja sig på ett tidigare av riksdagen fattat principbeslut. Om denna ordning stadfästes av statsmakterna, skulle detta med all sannolikhet ge upphov till mycket allvarliga olägenheter. Man kan befara, att intresset för hushållningssällskapens verksamhet från medlemmarnas sida kommer att minska, ifall landstingen erhålla så stort inflytande, att de i praktiken komma att framstå som målsmän för sällskapen. Det goda samarbete som hittills i regel rått mellan landstingen och hushållningssällskapen kan för framtiden komma att utvecklas i sådan riktning att risk för friktioner uppstår. Vi kunna icke finna, att en sådan utveckling skulle komma att gagna hushållningssällskapens arbete för det svenska jordbrukets främjande och förkovran.

Förslaget om landstingens rätt att utse ledamöter i hushållningssällskapens förvaltningsutskott har motiverats därmed att det vore önskvärt, att det allmänna ägde större inflytande över sällskapen, därför att de förmedla lån och bidrag av allmänna medel. Detta motiv är icke bärande, därför att sällskapen ändock kontrolleras på ett tillfredsställande sätt, huvudsakligen genom lantbruksstyrelsen samt även av vederbörande länsstyrelse genom av densamma utsedd revisor. Enligt vår mening böra hushållningssällskapen därför äga rätt att själva välja samtliga icke självskrivna ledamöter av förvaltningsutskottet. Med hänsyn till den betydelse hushållningssällskapen ha för hemmen och de uppgifter som åvila dem härvidlag bör det vara naturligt att kvinnorna bli representerade i förvaltningsutskotten.

Departementschefen har beträffande kompetensvillkoren för sekreterarebefattningen vid hushållningssällskapen föreslagit, att krav på viss bestämd examen icke bör uppställas. Det borde endast föreskrivas, att sekreteraren skulle ha förvärvat goda praktiska och teoretiska insikter i lanthushållningen samt därmed sammanhängande organisatoriska och administrativa frågor och ävenså i övrigt ha visat lämplighet för befattningen.

Hushållningssällskapens möjligheter att upprätthålla och utveckla sin verksamhet för att främja jordbruket är i hög grad beroende av kvalifikationerna hos de anställda tjänstemännen. Även om den av hushållningssällskapen bedrivna konsulterande verksamheten i främsta rummet utövas av andra befattningshavare än sekreteraren, möter denne dock i sin tjänstutövning en mängd spörsmål, vilkas handläggning ställer stora krav på hans sakkunskap. Mot bakgrunden härav finna vi att bärande skäl icke anförts för att i fråga om behörighetsvillkoren för befattning som sekreterare hos

hushållningssällskap frångå hittillsvarande praxis, att vederbörande skall ha avlagt agronomexamen och i stället införa ovannämnda allmänt hållna kompetensvillkor utan krav på dylik examen. Det må erinras om att skogs-
vårdsstyrelsernas främsta befattningshavare, länsjägmästarna, förutsatts skola ha förvärvat skogshögskoleutbildning. I analogi härmed bör agronom-
utbildning stipuleras för hushållningssällskapens sekreterare. Detta är så
mycket mera berättigat som denne bland annat skall vara chef för de hos
sällskapen anställda agronomutbildade konsulenterna.

I en år 1946 verkställd utredning rörande löneförmånerna för jordbruks-
instruktör hos hushållningssällskap har lantbruksstyrelsen för dessa be-
fattningar föreslagit en löneställning motsvarande lönegrad A 12 enligt nu
gällande civila avlöningsreglemente. Som motivering har styrelsen anfört,
att en lägre lönegradsplacering skulle innebära en oförmånligare löneställ-
ning än den som avsågs i de av 1944 års riksdag godkända riktlinjerna för
omorganisation av hushållningssällskapen. Den nämnda löneställningen
skulle innebära, att jordbruksinstruktörerna erhöles samma ställning i av-
löningshänseende som länseskogvaktare, vilken vore likställd med tjänste-
man i lönegrad A 12.

I den föreliggande propositionen har departementschefen emellertid utta-
lat, att de båda nämnda befattningarna icke kunna helt jämsställas i fråga
om det med dem förenade ansvaret. Med hänsyn härtill föreslås att löne-
ställningen för jordbruksinstruktörerna skall motsvara lönegrad A 10.

Med hänsyn till vikten av att verkligt dugande krafter skola kunna på-
räknas för de krävande arbetsuppgifter, som åvila jordbruksinstruktörerna,
måste den i propositionen föreslagna löneställningen anses i hög grad otill-
fredsställande. Om förslaget skulle vinna riksdagens bifall, komma ifråga-
varande befattningshavare i en ogynnsammare ställning än vad 1944 års
principbeslut i detta hänseende innebär. Vi finna icke detta skäligt. Lägre
löneställning än den av lantbruksstyrelsen i ovannämnda utredning före-
slagna bör enligt vår mening icke komma i fråga för jordbruksinstruktö-
rerna. Vi vilja därför föreslå en löneställning för dessa befattningshavare
motsvarande lönegrad A 12 i nu gällande civila avlöningsreglemente för
befattningshavare i statens tjänst.

I den förutnämnda utredningen rörande löneförmånerna för hushållnings-
sällskapens tjänstemän har lantbruksstyrelsen föreslagit att kamrerarna
skola uppdelas i två grupper i lönehänseende, nämligen en högre grupp för
sällskapen i Östergötlands, Kristianstads, Malmöhus, Skaraborgs, Västerbot-
tens och Norrbottens län samt en lägre grupp för övriga sällskap. I enlighet
med vad statskontoret förordat föreslår departementschefen att kamrerarna
i den högre lönegruppen skola tillerkännas en löneställning, motsvarande
lönegrupp A 20 och kamrerarna i den lägre lönegruppen en ställning
motsvarande lönegrad A 18. Vi finna icke att den föreslagna lönedifferen-
teringen för kamrerarna vid hushållningssällskapen är motiverad. I hu-

vudsak likartade kvalifikationer måste självfallet krävas för alla dessa befattningshavare. Inte heller torde som skäl för lönedifferentieringen kunna anföras olikheter i omfånget av arbetsuppgifter. Kamrerartjänsten torde vara lika krävande i många av de sällskap, som hänförts till den lägre gruppen, som inom sällskapen i den högre gruppen. Vi anse fördenskull att samtliga kamrerare böra tillerkännas samma löneförmåner och att de placeras i en löneställning, som motsvarar lönegrad A 20 i det civila avlöningsreglementet för statens befattningshavare.

Med anledning av vad som sålunda anförts få vi hemställa att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 76 måtte besluta,

1. att verksamheten rörande den inre rationaliseringen på jordbrukets område med undantag för bostadsförbättringsverksamheten skall handhas av hushållningssällskapen,

2. att hushållningssällskapen skola utöva ledningen av hemkonsulentverksamheten,

3. att ledamöterna av hushållningssällskapens förvaltningsutskott med undantag för ordföranden och självskrivna tjänstemän skola samtliga väljas av sällskapen själva,

4. att som behörighet för befattning som sekreterare hos hushållningssällskap skall krävas avlagd agronomexamen,

5. att jordbruksinstruktör hos hushållningssällskap skall erhålla en löneställning motsvarande lönegrad A 12 i nu gällande civila avlöningsreglemente för statens befattningshavare,

6. att samtliga kamrerare hos hushållningssällskap skola erhålla en löneställning motsvarande lönegrad A 20 i nämnda avlöningsreglemente.

Stockholm den 10 april 1947.

C. P. V. Gränebo.

L. Tjällgren.

Arthur Heiding.

John Gustavson.

Erik von Heland.